

Коропатнік Ігор Михайлович

*доктор юридичних наук, професор,
начальник кафедри правового забезпечення
військового факультету фінансів і права
Військового інституту*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Koropatnik Ihor

*Doctor of Law Sciences, Professor,
Head of the Department of Legal Support of the
Military Faculty of Finance and Law*

Military Institute of

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: 0000-0002-0493-0710

**ПРИНЦИПИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ
ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ
PRINCIPLES OF CORRUPTION PREVENTION IN MILITARY
ADMINISTRATION BODIES**

***Анотація.** Метою статті є визначення принципів запобігання корупції в органах військового управління в умовах правового режиму воєнного стану.*

Принципи запобігання корупції в органах військового управління – це засадничі основи антикорупційної діяльності, використання яких дозволяє запобігти руйнівному впливу корупційних ризиків та підвищити рівень доброчесності військових посадових осіб. Такі принципи можуть бути розглянуті на трьох рівнях: загальноправові, міжгалузеві та спеціальні.

Спеціальні принципи запобігання корупції в органах військового управління уявляють собою специфічні й характерні для військових формувань основні засади антикорупційної діяльності. До таких принципів належать: а) неприпустимість охорони імунітету, який ускладнює або унеможлиблює процедуру притягнення військової посадової особи до юридичної відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення; б) принцип прозорості, який під час правового режиму воєнного стану реалізується з певними застереженнями; в) принцип підзвітності, який охоплює обов'язок органів військового управління звітувати перед суспільством щодо своєї діяльності, що слугує запорукою існування зворотного зв'язку між суб'єктами військового і цивільного сектору й покликано забезпечувати належний рівень доброчесності в секторі безпеки та оборони; г) принцип залучення громадськості до антикорупційної діяльності, який передбачає створення спеціальних органів для надання консультативної допомоги громадянського суспільства органам військового управління.

Запобігання корупції в органах військового управління, порівняно з іншими управлінськими системами, ускладнюється деякими особливостями військового сектору, до яких належать: особливий режим поширення інформації, який передбачає більшу її закритість, ніж інші сфери суспільних відносин; принцип єдиноначальності та вертикальна військова ієрархія, яка може ускладнювати для підлеглих повідомлення про корупційну поведінку своїх командирів (начальників); масштабне надходження міжнародної допомоги та збільшення військових закупівель під час правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: *корупція, запобігання корупції, принципи, органи військового управління, посадові особи, декларування, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, військові формування, правовий режим воєнного стану.*

Summary. *The purpose of the article is to determine the principles of preventing corruption in military administration bodies under the conditions of the legal regime of martial law.*

It is proposed to understand the principles of corruption prevention in military administration bodies as the basic foundations of anti-corruption activities, the use of which allows preventing the destructive influence of corruption risks and increasing the level of integrity of military officials. Such principles can be considered at three levels: general, interdisciplinary and special. The special principles of preventing corruption in the military administration bodies represent the basic principles of anti-corruption activity specific and characteristic of military formations. Such principles include: a) the inadmissibility of the protection of immunity, which complicates or makes impossible the procedure of bringing a military official to legal responsibility for committing a corruption or corruption-related offense; b) the principle of transparency, which is implemented with certain reservations during the legal regime of martial law; c) the principle of accountability, which covers the duty of military administration bodies to report to society on their activities, which serves as a guarantee of the existence of feedback between the subjects of the military and civilian sectors and is designed to ensure the appropriate level of integrity in the security and defense sector; d) the principle of involving the public in anti-corruption activities, which provides for the creation of special bodies to provide advisory assistance of civil society to the military administration.

The article found that the prevention of corruption in military administration bodies, compared to other management systems, is complicated by some features of the military sector, which include: a special regime of information dissemination, which provides for greater secrecy than other spheres of public relations; the principle of unity of command and vertical military hierarchy, which can make it difficult for subordinates to report the

corrupt behavior of their commanders (supervisors); large-scale inflow of international aid and increased military procurement during the legal regime of martial law.

Key words: corruption, prevention of corruption, principles, military management bodies, officials, declaration, Ministry of Defense of Ukraine, Armed Forces of Ukraine, military formations, legal regime of martial law.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Забезпечення ефективної відсічі російській збройній агресії потребує якісного удосконалення системи запобігання корупції в нашій державі. На жаль, завдання створення добросовісного управлінського середовища ще не можна вважати вирішеним, отже, зменшення впливу корупційних ризиків має своєю передумовою оновлення методологічного підґрунтя управлінської діяльності. Особливо небезпечними є корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані із корупцією, вчинені військовими посадовими особами. Однак проблематика антикорупційної діяльності в секторі безпеки і оборони ще не набула свого повного висвітлення, що обумовлює необхідність більш детального розгляду деяких аспектів запобігання корупції в органах військового управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми, пов'язані із запобіганням корупції в органах військового управління розглянули у своїх роботах О. Репіло і С. Тарасов, які, для формування уявлення про особливості корупційних загроз, які впливають на ефективність підготовки та застосування військових формувань у збройних конфліктах, запропонували такі загрози класифікувати за критеріями відповідних типів і категорій та звести їх сукупність у систему показників корупційних загроз, яка допоможе краще орієнтуватися у різних проблемах корупції та

слугуватиме основою для здійснення власного аналізу [1]. І. Шопіна поняття запобігання корупції в органах військового управління визначила як складний багатокомпонентний вид діяльності великої кількості державних установ, неурядових організацій, засобів медіа, міжнародних організацій та іноземних установ, спрямований на створення інституційних та організаційних умов для ефективного функціонування Сил оборони, забезпечення ефективної відсічі російській збройній агресії та деокупації українських територій. Створення означених умов передбачає досягнення трьох основних цілей: зниження руйнівного впливу корупційних ризиків; зменшення кількості корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією; формування та підтримання високого рівня доброчесності у військовослужбовців; підтримку функціонування саморегулювальних механізмів запобігання корупції. Успішність діяльності у досліджуваній сфері справляє вплив на всі сфери життєдіяльності українського суспільства, проте найбільш важливими уявляються соціальна і безпекова сфери [2]. Однак принципи запобігання корупції в органах військового управління ще не були предметом окремих наукових досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення принципів запобігання корупції в органах військового управління в умовах правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Роль принципів в будь-якій соціальній діяльності у першу чергу полягає в тому, що вони виконують функції дороговказу під час глобальних реформувальних державних структур. Принцип як основний орієнтир, базова засада, фундаментальна основа діяльності уявляє собою квінтесенцію позитивного досвіду функціонування певних соціальних систем, оптимальних дій

персоналу у певних ситуаціях, найбільш ефективних варіантів управлінських дій тощо.

Вважається, що принципи, які існують в праві й визначають закономірності та особливості протікання правових феноменів і процесів, знаходять свій вияв на декількох рівнях. Перший рівень реалізації принципів охоплює найбільш глобальні з них, які належать до загальноправових і враховують закономірності існування правових явищ, фундаментальні положення Конституції України, міжнародних правових актів. До таких принципів, зокрема, належать принципи верховенства права, демократизму, рівності, гуманізму тощо.

Другий рівень реалізації принципів має міжгалузевий характер, і включає основні засади антикорупційної діяльності, які є характерними як для військового, так і для інших галузей права. До таких принципів слід віднести принцип невідворотності покарання, транспарентності, індивідуалізації юридичної відповідальності.

Третій рівень реалізації принципів характерний саме для антикорупційної діяльності в органах військового управління, й відображає специфіку системи взаємодії військових посадових осіб. До таких принципів належать неприпустимість охорони імунітету, який ускладнює або унеможлиблює процедуру притягнення військової посадової особи до юридичної відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення. Цей принцип не можна плутати з принципом пріоритету бойового імунітету для осіб, які беруть безпосередню участь у відсічі збройній російській агресії. Як відомо, відповідно до змін, внесених до Закону України «Про оборону України», останній був доповнений визначенням бойового імунітету, під яким розуміється звільнення військового командування, військовослужбовців, добровольців Сил територіальної оборони Збройних Сил України, працівників правоохоронних органів, які відповідно до своїх повноважень

беруть участь в обороні України, осіб, визначених Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», від відповідальності, у тому числі кримінальної, за втрати особового складу, бойової техніки чи іншого військового майна, наслідки застосування збройної та іншої сили під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань з оборони України із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння), настання яких з урахуванням розумної обачності неможливо було передбачити при плануванні та виконанні таких дій (завдань) або які охоплюються виправданим ризиком, крім випадків порушення законів та звичаїв війни або застосування збройної сили, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3]. Отже, принцип бойового імунітету поширюється на діяння, вчинені під час відсічі збройної агресії, ліквідації збройного конфлікту або виконання оборонних завдань із застосуванням зброї (озброєння), що значно звужує коло видів діяльності, на які він поширюється. У даному випадку має місце конфлікт імунітетів. Принцип неприпустимості охорони імунітету, який ускладнює або унеможлиблює процедуру притягнення військової посадової особи до юридичної відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення, реалізується з урахуванням первинності принципу бойового імунітету.

Принцип прозорості в системі антикорупційної діяльності в органах військового управління під час правового режиму воєнного стану також реалізується з певними застереженнями. Зокрема, це знаходить свій прояв у сфері фінансового контролю. За загальним правилом, не повинні подавати декларації визначені у пп. «г» п. 1 ч. 1 ст. 3, ч. 5, п. 3 ч. 7 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» особи, а саме: військовослужбовці військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період; військовослужбовці військової служби за призовом осіб

із числа резервістів в особливий період; військовослужбовці військової служби за призовом осіб офіцерського складу; військові посадові особи з числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб рядового складу; військові посадові особи з числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу; військовослужбовці молодшого офіцерського складу військової служби за контрактом осіб офіцерського складу; військовослужбовці строкової військової служби; курсанти вищих військових навчальних закладів; курсанти вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути; курсанти факультетів, кафедр та відділень військової підготовки; особи рядового складу підрозділів охорони територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. Разом з тим, означене звільнення від виконання загальних вимог фінансового контролю не поширюється на осіб, які проходять військову службу на посадах міністрів, заступників міністрів, керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади та їх заступників, на інших посадах в апаратах міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів системи правосуддя або які відряджені на такі посади; які входять до складу військово-лікарських комісій, лікарсько-льотних комісій або відряджені до них; які проходять службу у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки або відряджені до них (крім осіб рядового складу підрозділів охорони відповідних центрів); які здійснюють (беруть участь у здійсненні) підготовку, організацію, проведення закупівель товарів, робіт та послуг відповідно до Закону України «Про оборонні закупівлі», Закону України «Про публічні закупівлі» або інших актів законодавства у сфері публічних (оборонних) закупівель, укладення договорів (контрактів), контроль за якістю товарів, робіт та послуг оборонного призначення, а також на деякі інші категорії військових посадових осіб [4]. Означені вимоги стосуються декларування військових

посадових осіб як осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також моніторингу їх способу життя.

Принцип підзвітності охоплює обов'язок органів військового управління звітувати перед суспільством щодо своєї діяльності, що слугує запорукою існування зворотного зв'язку між суб'єктами військового і цивільного сектору й покликано забезпечувати належний рівень доброчесності в секторі безпеки та оборони. Така підзвітність має свої особливості, пов'язані із розподілом функцій між Міністерством оборони України та Збройними Силами України, а також іншими військовими формуваннями. Міністерство оборони України як орган виконавчої влади здійснює великий обсяг комунікаційної роботи з інститутами громадянського суспільства, у тому числі видає звітний документ особливої форми – «Білу книгу», підготовка якої передбачає опрацювання великих масивів даних про діяльність Збройних Сил України, з якими після оприлюднення можуть ознайомитися всі зацікавлені суб'єкти.

Принцип залучення громадськості до антикорупційної діяльності знаходить один із своїх проявів у створенні спеціальних структур, призначених для надання консультативної допомоги громадянського суспільства органам військового управління. Так, відповідно до Положення про Громадську антикорупційну раду при Міністерстві оборони України, затвердженого наказом Міністерства оборони України, означена структура є постійно діючим колегіальним консультативно-дорадчим органом Міністерства оборони України, утвореним для участі громадськості у забезпеченні оцінки корупційних ризиків у Міноборони для формування відповідних антикорупційних заходів. До її завдань належать: забезпечення прозорості діяльності Міноборони та здійснення цивільного контролю; здійснення регулярного аналізу (моніторингу) корупційних ризиків та стану запобігання і протидії корупції у Міноборони; підготовка пропозицій щодо вдосконалення системи

запобігання корупції у Міноборони та підвищення ефективності її функціонування тощо [5].

Запобігання корупції в органах військового управління, порівняно з іншими управлінськими системами, ускладнюється деякими особливостями військового сектору, до яких належать наступні. По-перше, це особливий режим поширення інформації, який передбачає більшу її закритість, ніж інші сфери суспільних відносин. У той же час підвищені таємність та конфіденційність відомостей та даних про функціонування суб'єктів військового управління утворюють корупційні ризики, а недостатність прозорості ускладнює виявлення та запобігання корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень [6]. По-друге, принцип єдиноначальності та вертикальна військова ієрархія створюють у військових формуваннях культуру підпорядкування, яка виступає запорукою бойової злагоженості підрозділів та їх високої ефективності. Разом з тим це може ускладнювати для підлеглих повідомлення про корупційну поведінку своїх командирів (начальників). По-третє, масштабне надходження міжнародної допомоги та збільшення військових закупівель під час правового режиму воєнного стану утворюють нові корупційні ризики, радикальне подолання яких шляхом додаткових перевірок і заборон може призвести до зниження ефективності процесів комплектування військових частин необхідними озброєннями та військовою технікою.

Вирішення цих проблем вимагає багатогранного підходу. Це включає сприяння прозорості в тих сферах, які не потребують заходів захисту інформації, зміцнення механізмів підзвітності, удосконалення процесів військових закупівель, заохочення культури доброчесності військових посадових осіб та забезпечення адекватної системи преміювання військовослужбовців.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Принципи запобігання корупції в органах військового управління – це засадничі основи антикорупційної діяльності, використання яких дозволяє запобігти руйнівному впливу корупційних ризиків та підвищити рівень доброчесності військових посадових осіб. Такі принципи можуть бути розглянуті на трьох рівнях: загальноправові, міжгалузеві та спеціальні. Спеціальні принципи запобігання корупції в органах військового управління уявляють собою специфічні й характерні для військових формувань основні засади антикорупційної діяльності. До таких принципів належать: а) неприпустимість охорони імунітету, який ускладнює або унеможлиблює процедуру притягнення військової посадової особи до юридичної відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення; б) принцип прозорості, який під час правового режиму воєнного стану реалізується з певними застереженнями; в) принцип підзвітності, який охоплює обов'язок органів військового управління звітувати перед суспільством щодо своєї діяльності, що слугує запорукою існування зворотного зв'язку між суб'єктами військового і цивільного сектору й покликано забезпечувати належний рівень доброчесності в секторі безпеки та оборони; г) принцип залучення громадськості до антикорупційної діяльності, який передбачає створення спеціальних органів для надання консультативної допомоги громадянського суспільства органам військового управління.

Напрями подальших наукових досліджень мають включати визначення основних форм та методів антикорупційної діяльності в органах військового управління під час правового режиму воєнного стану.

Література

1. Репіло Ю., Тарасов С. Система показників впливу корупційних загроз на ефективність підготовки та застосування військових формувань у

- збройних конфліктах. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер.: Військові та технічні науки*. 2016. № 3. С. 102-111.
2. Шопіна І.М. Запобігання корупції в органах військового управління як соціальна та безпекова проблема. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2023. №3 (55). С. 57-61. doi: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.57-61>.
  3. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 11.11.2023).
  4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 11.11.2023).
  5. Про Громадську антикорупційну раду при Міністерстві оборони України: Наказ Міністерства оборони України. URL: https://www.mil.gov.ua/content/Nakaz_2023_Antikaryp.pdf (дата звернення: 11.11.2023).
  6. Zaitsev M., Shopina I., Khrystynchenko N., Koropatnik I., Khomiakov D. Development of Integrity and Intolerance to Corruption in the System of Preparation for Military Service. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. № 11 (3). P.112-120. doi: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n3p112>.

References

1. Repilo, Yu., & Tarasov, S. (2016). Systema pokaznykiv vplyvu koruptsiinykh zahroz na efektyvnist pidhotovky ta zastosuvannia viiskovykh formuvan u zbroinykh konfliktakh [The system of indicators of

the influence of corruption threats on the effectiveness of training and use of military formations in armed conflicts]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Viiskovi ta tekhnichni nauky – Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Ser.: Military and technical sciences*, 3, 102-111 [in Ukrainian].

2. Shopina, I. M. (2023). Zapobihannia koruptsii v orhanakh viiskovoho upravlinnia yak sotsialna ta bezpekova problema [Prevention of corruption in military administration bodies as a social and security problem]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Military special sciences*, 3 (55), 57-61. doi: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.57-61> [in Ukrainian].
3. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6 hrudnia 1991 roku № 1932-XII [On the defense of Ukraine: Law of Ukraine of December 6, 1991 No. 1932-XII]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> [in Ukrainian].
4. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1700-VII [On prevention of corruption: Law of Ukraine dated October 14, 2014 No. 1700-VII]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].
5. Pro Hromadsku antykoruptsiinu radu pry Ministerstvi oborony Ukrainy: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy [About the Public Anti-Corruption Council under the Ministry of Defense of Ukraine: Order of the Ministry of Defense of Ukraine]. URL: https://www.mil.gov.ua/content/Nakaz_2023_Antikaryp.pdf [in Ukrainian].

6. Zaitsev, M., Shopina, I., Khrystynchenko, N., Koropatnik, I., & Khomiakov, D. (2022). Development of Integrity and Intolerance to Corruption in the System of Preparation for Military Service. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11 (3), 112-120. doi: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n3p112>.